

Бай А.В., Попович Д.В., Вайда О.В., Миндзів К.В.,
Бондарчук В.І., Гевко У.П.

Значення ерготерапії в системі організації надання реабілітаційної допомоги

Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України, м. Тернопіль, Україна

Bai A.V., Popovych D.V., Vayda O.V., Myndziv K.V.,
Bondarchuk V.I., Hevko U.P.

The significance of occupational therapy in the organization system of providing rehabilitation assistance

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine, Ternopil, Ukraine

nastya@tdmu.edu.ua

Вступ

В Україні, в теперішніх умовах сьогодення, швидкий темп набирає впровадження у сферу охорони здоров'я організації надання реабілітаційної допомоги із залученням фахівців мультидисциплінарної команди, що визначені на законодавчому рівні [1–5].

Мультидисциплінарна реабілітаційна команда – це організаційно оформлена, функціонально виокремлена група фахівців з реабілітації, які об'єднані спільними метою та завданнями реабілітації та надають реабілітаційну допомогу високого та середнього обсягу в стаціонарних та амбулаторних закладах у гострому, післягострому та довготривалому реабілітаційних періодах [6].

Згідно із Законом України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» до складу мультидисциплінарної реабілітаційної команди входять: лікарі фізичної та реабілітаційної медицини, які очолюють команду, відповідають за організацію її роботи і виконання індивідуального реабілітаційного плану; фізичні терапевти, які не є лікарями, але допомагають, наскільки це можливо, відновити рухові функції організму; терапевти мови і мовлення; протезисти-ортезисти; психологи, психотерапевти; сестри медичні з реабілітації; асистенти фізичних терапевтів та ерготерапевтів [7].

Основне завдання такої команди – максимальне відновлення психічних та фізичних функцій людини. Бо саме вона та її потреби в центрі уваги. Як короткотривалі так і довгострокові цілі реабілітації встановлюються та підлаштовуються під індивідуальні потреби кожного пацієнта. Спочатку мультидисциплінарна команда їх аналізує з різних кутів, а потім опрацьовує на максимальному рівні своїх професійних можливостей [7].

Одне із основних місць в мультидисциплінарній команді займають також і ерготерапевти.

Мета дослідження. Визначення місця ерготерапії, а також роль ерготерапевта в системі організації надання реабілітаційної допомоги.

Матеріали та методи

Методу: контент-аналізу, структурно-логічного аналізу. *Матеріали:* законодавчі акти з розвитку реабілітації та ерготерапії.

Результати дослідження та їх обговорення

В ході виконання даного дослідження нами були проаналізовані чинні законодавчі акти та наукові публікації з розвитку ерготерапії в системі реабілітації в напрямку їх інтеграції по забезпеченню збереження та зміцнення громадського здоров'я населення. Згідно закону України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2021, № 8, ст. 59) визначаються правові, організаційні та економічні засади проведення реабілітації особи з обмеженнями повсякденного функціонування у сфері охорони здоров'я з метою досягнення та підтримання оптимального рівня функціонування у її середовищі [3].

Законодавство України про реабілітацію базується на Конституції України та складається з Основ законодавства України про охорону здоров'я, цього Закону, інших законодавчих актів, що регулюють відносини з питань, пов'язаних з охороною здоров'я, та інших прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів. Цей Закон регулює реабілітацію у сфері охорони здоров'я осіб з обмеженнями повсякденного функціонування. Порядок здійснення інших видів реабілітації визначається іншими законодавчими актами [3].

Загальними принципами проведення реабілітації відповідно до закону є:

1) пацієнтоцентричність, що передбачає планування та проведення реабілітації з урахуванням потреб, можливостей та побажань особи, якій надається реабілітаційна допомога, або її законного представника та членів її сім'ї, а також безпосередню їх участь у розробленні, реалізації та внесенні змін до індивідуального реабілітаційного плану;

2) цілеспрямованість – організація процесу реабілітації має спрямовуватися на досягнення довгочасних та короткострокових завдань;

3) своєчасність – реабілітація має розпочинатися під час гострого реабілітаційного періоду або одразу після стабілізації стану здоров'я з хронічним перебігом, індивідуальний реабілітаційний план має змінюватися відповідно до зміни функціонального стану особи, якій надається реабілітаційна допомога;

4) послідовність – кожний наступний етап процесу реабілітації має бути пов'язаний з попереднім етапом, бути підґрунтям для наступного етапу та враховувати фактичні зміни функціонального стану особи, якій надається реабілітаційна допомога;

5) безперервність – процес реабілітації має відбуватися безперервно протягом всіх реабілітаційних періодів;

6) функціональна спрямованість – реабілітаційна допомога має бути спрямована на досягнення оптимального рівня функціонування та якості життя особи у її середовищі [3].

Усі вище згадані принципи відображаються на роботі мультидисциплінарної команди, проте хочеться зробити акцент саме на ерготерапії, а саме роботі ерготерапевта.

В Україні ерготерапія як окрема спеціальність з'явилась зовсім недавно – наказом Міністерства

охорони здоров'я України № 2331 від 13.12.2018 року введено зміни до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників (Випуск 78 «Охорона здоров'я»), де зазначаються завдання та обов'язки ерготерапевтів та їх кваліфікаційні вимоги. Окрім того, наказом Міністерства охорони здоров'я України № 668 від 25 березня 2019 року до переліку посад професіоналів у галузі охорони здоров'я у закладах охорони здоров'я введено посади ерготерапевта та асистента ерготерапевта [8].

Варто звернути увагу на Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти (далі – Стандарт) галузі знань 22 Охорона здоров'я, спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапія, який затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 05.09.2022 р. № 791, адже саме у ньому висвітлений основний перелік компетентностей, якими повинен оволодіти випускник після пройденого навчання [9].

Ми зупинилися на аналізі переліку компетентностей ерготерапевта.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із вивченням забезпечення закладів охорони здоров'я, реабілітаційних центрів фахівцями з ерготерапії в комплексному підході до проведення реабілітаційних заходів з метою забезпечення високого рівня здоров'я населення України.

Висновки

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що ерготерапія виступає однією із основних складових реабілітації в Україні

Перелік компетентностей та терміни результатів навчання випускника з спеціалізації «Ерготерапія»

Інтегральна компетентність	Здатність здійснювати професійну діяльність фізичного терапевта або ерготерапевта, розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері фізичної терапії або ерготерапії відповідно до спеціалізації.
Загальні компетентності	ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу ЗК 02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК 03. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. ЗК 04. Здатність виявляти та вирішувати проблеми. ЗК 05. Здатність приймати обґрунтовані рішення. ЗК 06. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети. ЗК 07. Здатність працювати автономно. ЗК 08. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності спеціальності	СК 01. Здатність визначати проблеми фізичної, когнітивної, психоемоційної, духовної сфер, обмеження заняттєвої участі пацієнта відповідно до Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ). СК 02. Здатність клінічно мислити, планувати терапію, застосовувати науково обґрунтовані засоби та методи доказової практики (Evidence-based practice), аналізувати та інтерпретувати результати, вносити корективи до розробленої програми фізичної терапії або ерготерапії чи компонентів індивідуального реабілітаційного плану. СК 03. Здатність ефективно спілкуватися з пацієнтом/клієнтом, його родиною й опікунами, формувати розуміння власних потреб пацієнта та шукати шляхи їх реалізації, розробляти та впроваджувати домашню програму терапії. СК 04. Здатність до роботи у реабілітаційній команді та міжособистісної взаємодії з представниками інших професійних груп різного рівня. СК 05. Здатність надавати першу медичну (долікарську) допомогу за умов надзвичайних ситуацій та військових дій, розуміти основи тактичної медицини.

<p>Спеціальні (фахові, предметні) компетентності. Спеціалізація 227.2 Ерготерапія</p>	<p>СКет 01. Здатність застосовувати у практичній діяльності теорії та доказову базу щодо заняттєвої активності та заняттєвої участі пацієнта/клієнта, охоплюючи розуміння змісту, мети заняттєвої активності та її впливу на здоров'я і добробут людини, вміння оцінювати, аналізувати, адаптовувати заняттєву активність та застосовувати її у терапевтичний спосіб. СКет 02. Здатність оцінювати фактори пацієнта/клієнта (функції і структури організму, особистісні цінності, переконання та духовність), фізичне, соціально-економічне та культурне середовище, які впливають на його заняттєву активність у сферах самообслуговування, дозвілля (гри) та продуктивної (навчальної) діяльності. СКет 03. Здатність визначити доцільність проведення заходів ерготерапії, здійснювати скринінг та клієнтоцентричне оцінювання окремої особи, групи людей, організацій чи популяцій, формулювати та документувати цілі програми ерготерапії або складових індивідуальної програми реабілітації. СКет 04. Здатність розвивати та/або відновлювати функції організму, які впливають на здоров'я та обмеження заняттєвої участі та/або збільшення заняттєвої участі пацієнта/клієнта шляхом адаптації заняттєвої активності. СКет 05. Здатність підбирати та адаптовувати технічні та допоміжні засоби пересування та самообслуговування, призначати, моделювати, виготовляти індивідуальні ортези для відновлення функції верхньої кінцівки з метою розширення функціональної самостійності клієнта у побуті, участі у дозвіллі (гри) та продуктивній (навчальній) діяльності. СКет 06. Здатність створювати та адаптувати безпечне і доступне середовище життєдіяльності клієнта, змінювати фактори фізичного та соціального середовища з метою збільшення функціональної незалежності клієнта. СКет 07. Здатність аналізувати результати ерготерапевтичного втручання, коригувати програму, надавати рекомендації стосовно продовження реабілітації та вчасно, професійно і конфіденційно заповнювати необхідну документацію стосовно скерування, обстеження, планування та оцінки результатів ерготерапевтичного втручання відповідно до вимог професійного середовища. СКет 08. Здатність усвідомлювати сфери діяльності та межі професійної компетентності ерготерапевта, обґрунтовувати та пояснювати методи ерготерапевтичних втручань, за потребою скерувати пацієнта/клієнта до фахівців інших спеціальностей. СКет 09. Здатність формувати та підтримувати терапевтичні стосунки з пацієнтом/клієнтом, використовувати методики підвищення мотивації, демонструвати навички культурно-чутливого та ефективного спілкування. СКет 10. Здатність виконувати обов'язки клінічного супервізора з ерготерапії. СКет 11. Здатність співпрацювати з різними службами охорони здоров'я, соціальної політики і соціального захисту, пояснювати права осіб з обмеженнями життєдіяльності з метою збільшення заняттєвої участі та інтеграції пацієнта/клієнта у суспільство. СКет 12. Здатність аналізувати та критично оцінювати нові теорії та технології ерготерапії, розробляти нові методи ерготерапії на основі даних сучасних клінічних досліджень, представляти ерготерапію у широкому академічному та науковому міждисциплінарному дискурсі.</p>
<p>Нормативний зміст підготовки магістра, сформульований у термінах результатів навчання</p>	
<p>ПРет 01. Застосовувати у практичній діяльності доказову базу стосовно зв'язку між пацієнтом/клієнтом в цілому, його заняттєвою активністю, середовищем життєдіяльності та їх впливу на здоров'я і благополуччя людини. ПРет 02. Застосовувати у практичній діяльності теорії та доказову базу щодо використання заняттєвої активності як основного терапевтичного інструменту ерготерапії у рамках біопсихосоціального підходу в реабілітації. ПРет 03. Визначити доцільність проведення заходів ерготерапії та здійснювати клієнтоцентричне обстеження окремої особи, групи людей, організацій чи популяцій. ПРет 04. Оцінювати, розвивати та відновлювати функції і структури організму, які впливають на заняттєву участь пацієнта/клієнта у сферах продуктивної діяльності, дозвілля та самообслуговування. ПРет 05. Формулювати та документувати цілі і результати програми ерготерапії або складових індивідуальної програми реабілітації у співпраці з пацієнтом/клієнтом, пояснювати методи ерготерапевтичних втручань. ПРет 06. Розробляти, проводити та коригувати програми ерготерапії або складові індивідуальної програми реабілітації на основі аналізу результатів ерготерапевтичного обстеження та/або втручання у співпраці з пацієнтом/клієнтом та надавати рекомендації стосовно продовження реабілітації. ПРет 07. Оцінювати, адаптувати та модифікувати вплив середовища життєдіяльності людини на її заняттєву активність. ПРет 08. Формувати та підтримувати терапевтичні стосунки з пацієнтом/клієнтом та його родиною та іншими причетними сторонами. ПРет 09. Усвідомлювати та дотримуватися етичних аспектів професійної діяльності ерготерапевта. ПРет 10. Ефективно співпрацювати з усіма членами мультидисциплінарної реабілітаційної команди та іншими фахівцями сфер охорони здоров'я, освіти та соціальної політики, залучених до надання послуг пацієнтам/клієнтам. ПРет 11. Планувати і виконувати наукові і прикладні дослідження у сфері ерготерапії, висувати і перевіряти гіпотези, обирати методики та інструменти досліджень, аналізувати їх результати, обґрунтовувати висновки. ПРет 12. Популяризувати професію та розповсюджувати знання з ерготерапії серед потенційних пацієнтів/клієнтів, а також у міждисциплінарному та загальнонауковому дискурсі. ПРет 13. Володіти уміннями та навичками, необхідними для захисту інтересів окремих пацієнтів/клієнтів, груп або популяцій з метою їх максимально можливої заняттєвої участі у житті. ПРет 14. Впроваджувати нові інноваційні та креативні ідеї та підходи у професійній діяльності. ПРет 15. Ефективно втілювати принципи менеджменту та лідерства у професійній діяльності. ПРет 16. Безперервно вдосконалювати власний професійний рівень. ПРет 17. Надавати долікарську допомогу при невідкладних станах в умовах воєнного стану; вибирати методи та засоби збереження життя</p>	

з метою зміцнення здоров'я населення в цілому, навички, є повноцінним членом мультидисциплінарної команди.

Література

1. Про схвалення Концепції розвитку системи громадського здоров'я: розпорядження КМУ від 30 листопада 2016 р. № 1002-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-%D1%80#n8> (дата звернення: 05 травня 2022).
2. Про утворення державної установи "Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України": наказ МОЗ України від 18.09.2015 № 604 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0604282-15> (дата звернення: 05 травня 2022).
3. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я, Закон України № 1053-IX, 3 груд. 2020, Відомості Верховної Ради (ВВР). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>
4. Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, N2-3, ст. 36. [Електронний ресурс] URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15> (дата звернення: 06 травня 2022).
5. Порядок організації надання реабілітаційної допомоги у сфері охорони здоров'я: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2021 р. № 1268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1268-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06 травня 2022).
6. Мультидисциплінарна реабілітаційна команда. Стаття 18 Закону України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я». URL: https://protocol.ua/ua/pro_reabilitatsiyu_u_sferi_ohoroni_zdorov_ya_stattya_18/
7. Актуальна інформація з реабілітації. Міністерство охорони здоров'я. URL: <https://moz.gov.ua/aktualna-informaciya-z-reabilitacii>
8. Нова професія – ерготерапевт. UKROTHER, 2020. URL: <https://www.ukrothe.eu/uk/%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%B3/nova-profesiya-ergoterapevt>
9. Стандарт вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти (далі – Стандарт) галузі знань 22 Охорона здоров'я, спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапія. Наказ Міністерства освіти і науки України від 05.09.2022 р. № 791. С 50. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/09/06/227.Fizychna.terapiya.erhoterapiya.Mahistr-791-05.09.2022.pdf>

References

1. Pro shvalennia Kontseptsii rozvytku systemy hromadskoho zdorovia: rozporiadzhennia KМУ vid 30 lystopada 2016 r. № 1002-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-%D1%80#n8> (data zvernennia: 05 travnia 2022).
2. Pro utvorennia derzhavnoi ustanovy "Tsentр hromadskoho zdorovia Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy": nakaz MOZ Ukrainy vid 18.09.2015 № 604 [Elektronnyi resurs]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0604282-15> (data zvernennia: 05 travnia 2022).
3. Pro reabilitatsiiu u sferi okhorony zdorovia, Zakon Ukrainy № 1053-IX, 3 hrud. 2020, Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (data zvernennia: 06 travnia 2022).
4. Pro reabilitatsiiu invalidiv v Ukraini: Zakon Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2006, N2-3, st. 36. [Elektronnyi resurs] URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15> (data zvernennia: 06 travnia 2022).
5. Poriadok orhanizatsii nadannia reabilitatsiinoi dopomohy u sferi okhorony zdorovia: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 lystopada 2021 r. № 1268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1268-2021-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 06 travnia 2022).
6. Multydystsyplinarna reabilitatsiina komanda. Stattia 18 Zakonu Ukrainy «Pro reabilitatsiiu u sferi okhorony zdorov'ia». URL: https://protocol.ua/ua/pro_reabilitatsiyu_u_sferi_ohoroni_zdorov_ya_stattya_18/
7. Aktualna informatsiia z reabilitatsii. Ministerstvo okhorony zdorov'ia. URL: <https://moz.gov.ua/aktualna-informaciya-z-reabilitacii>
8. Nova profesiia – erhoterapevt. UKROTHER, 2020. URL: <https://www.ukrothe.eu/uk/%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%B3/nova-profesiya-ergoterapevt>
9. Standart vyshchoi osvity drugoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity (dali – Standart) haluzi znan 22 Okhorona zdorovia, spetsialnosti 227 Fizychna terapiia, erhoterapiia. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 05.09.2022 r. № 791. S 50. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/09/06/227.Fizychna.terapiya.erhoterapiya.Mahistr-791-05.09.2022.pdf>

Мета дослідження. Визначення місця ерготерапії, а також роль ерготерапевта в системі організації надання реабілітаційної допомоги.

Матеріали та методи. *Методи:* контент-аналізу, структурно-логічного аналізу. *Матеріали:* законодавчі акти з розвитку реабілітації та ерготерапії.

Результати. Представлено місце ерготерапії в системі організації надання реабілітаційної допомоги в Україні, а також відзначено роль ерготерапевта в мультидисциплінарній команді.

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що ерготерапія виступає однією із основних складових реабілітації в Україні з метою зміцнення здоров'я населення в цілому, а ерготерапевт, опанувавши відповідні практичні навички, є повноцінним членом мультидисциплінарної команди.

Ключові слова: реабілітація, ерготерапія, ерготерапевт, мультидисциплінарна команда, професійні компетентності.

Goal of research. To determine the place which occupational therapy as well as the role of the occupational therapist in the system of providing rehabilitation care.

Materials and methods. *Methods:* content analysis, of structural-and-logical analysis. *Materials:* legislative documents on the development of rehabilitation system and occupational therapy.

Results. The article presents the place which occupational therapy occupies in the system of providing rehabilitation care, as well as the role of the occupational therapist in multidisciplinary team.

Conclusions. The results of the research allow us to conclude that occupational therapy is one of the main components of rehabilitation in Ukraine aiming the strengthening the public health in general; and an occupational therapist, having mastered the relevant practical skills, is a full-fledged member of a multidisciplinary team.

Key words: rehabilitation, occupational therapy, occupational therapist, multidisciplinary team, professional competence.

Конфлікт інтересів: відсутній.

Conflict of interest: absent.

Відомості про авторів

Бай Анастасія Василівна – асистент кафедри фізичної терапії, ерготерапії та фізичного виховання Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України; майдан Волі, 1, м. Тернопіль, Україна, 46001.

nastya@tdmu.edu.ua, ORCID ID 0000-0003-4580-6414.

Попович Дарія Володимирівна – завідувач кафедри фізичної терапії, ерготерапії та фізичного виховання Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України; майдан Волі, 1, м. Тернопіль, Україна, 46001.

kozak@tdmu.edu.ua, ORCID ID 0000-0002-5142-2057.

Вайда Олена Валентинівна – асистент кафедри фізичної терапії, ерготерапії та фізичного виховання Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України; майдан Волі, 1, м. Тернопіль, Україна, 46001.

vayda_ov@tdmu.edu.ua, ORCID ID 0000-0002-2476-7850.

Миндзів Катерина Володимирівна – асистент кафедри фізичної терапії, ерготерапії та фізичного виховання Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України; майдан Волі, 1, м. Тернопіль, Україна, 46001.

myndziv@tdmu.edu.ua, ORCID ID 0000-0003-1025-973X.

Бондарчук Валентина Іванівна – доцент кафедри фізичної терапії, ерготерапії та фізичного виховання Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України; майдан Волі, 1, м. Тернопіль, Україна, 46001.

bondarchukvi@tdmu.edu.ua, ORCID ID 0000-0001-6906-2494.

Гевко Уляна Петрівна – асистент кафедри фізичної терапії, ерготерапії та фізичного виховання Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України; майдан Волі, 1, м. Тернопіль, Україна, 46001.

gevkoup@tdmu.edu.ua, ORCID ID 0000-0001-5265-2842.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2024

Дата першого рішення 12.04.2024

Стаття подана до друку 20.05.2024